

Oskar Borgmann Hansen

Om den filosofiske træthed og dens overvindelse

Som bekendt mente Platon, at hvis samfundet skulle blive retfærdigt, måtte enten kongerne blive filosoffer eller filosofferne gøres til konger. Han ville vel have haft en tilsvarende opfattelse, om han havde levet i vore dage, blot havde han snarere talt om statsministre end om konger. Og forudsat rigtigheden af denne antagelse, ville han også have sagt, at der var meget tilbage at ønske i et Danmark, hvor dette lands statsminister udtaler at "ideologi er noget bras". Eller ville han netop have erklæret sig indforstået hermed, idet han ved ideologi så ville forstå den falske filosofi, sofisteriet, og ikke den ægte? Hvad adskiller den ægte filosofi fra den falske?

Poul Schlüter mener, at en række polemiske gribe har løsrevet hans udtalelse fra dens sammenhæng for dermed at kunne anklage ham for holdningsløshed og skinbarlig pragmatisme. Han mener, at de klassiske politiske ideologier er udtænkt for 100 eller endog 200 år siden, at de har mistet deres aktualitet, men at dette ikke er ensbetydende med holdningsløshed. Han udvikler sin tankegang således: "Det menneske, der har vedkendt sig en konservativ holdning eller menneskesyn, tror ikke på fastlåst dogmatik eller politiske patentformler. Vi mener, at mennesker skal frigøre sig fra ideologiernes åndelige åg, som let fører til absolutisme og mangel på idébrydning. Noget ganske andet er, at politisk arbejde ville være tomhed og meningsløshed, hvis det politisk engagerede menneske ikke byggede på klare grundholdninger og ideer. Jeg mener ubetinget, at Det konservative Folkepartis politik bygger på stærke holdninger og ideer og klare mål og visioner, som vi styrer efter i den politiske hverdag." (I "Konservative holdninger og ideer - frem mod år 2000", tale 1.4.1989).

Har statsministeren ret i sin måde at skelne ideologi fra idé på? Han mener, at marxismen er en ideologi, at den er håbløst forældet, at berettigelsen af privat ejendomsret derimod nærmest er en selvfølgelighed, som ikke kræver spidsfindig filosofisk begrundelse. Jeg vil her ikke diskutere statsministerens opfattelse, men forsøge at give en skitse af filosofiens stilling i Danmark i disse år gennem en betragtning af hans udtalelser.

Man kunne sige, at statsministeren øver ideologikritik med modsat fortegn. I årevis bestod ideologikritik i en påvisning af det uberettigede eller tvivlsomme i borgerlige forudsætninger for det, der fremstod som selvfølgeligt. Videnskabens objektivitetskrav blev afsløret som noget, der i sidste instans tjente til legitimering af det bestående. Den sande videnskab måtte være venstreorienteret, hvis den skulle tjene alment menneskelige formål. Social praksis blev sandhedskriterium. Universitetsundervisning skulle være politisk emancipatorisk, som det hed. Nu er det lige omvendt. Ikke, at undervisningen skal være det modsatte af emancipatorisk. Men det, som for tyve år siden var befriende fra ideologi og undertrykkelse, er nu blevet det modsatte, nemlig undertrykkende, og det erhvervsliv, som for tyve år siden skulle kritiseres og afsløres, skal nu, uden at have ændret sig væsentligt, understøttes, for nu er det at tjene samfundsinteresser blevet identisk med det at stå til disposition for erhvervslivet. I dette er der sikkert nogle forenklinger. Det er mig ikke om at gøre at give en korrekt historisk redegørelse. Jeg vil blot gøre opmærksom på en dominerende tendens, og jeg er overbevist om, at alle vil kunne give mig ret i karakteriseringen af tendensen og så selv modificere der, hvor dette bør ske, for at det sagte kan blive helt korrekt som historisk beskrivelse.

Grunden til, at ovenstående er sagt, er den, at det må foranledige nogle alvorlige spørgsmål: Hvem har taget fejl tidligere? Hvordan godtgøres det, at det, man nu har forladt, er blevet forladt, fordi det var forkert? Vi burde nu have en tilbundsgående diskussion om videnskabernes sociale funktion, om moralens grundlag, om ægte frihed og tilsyneladende undertrykkelse og meget andet. I stedet har vi intellektuel træthed. Man forlader det gamle og går over til de næste punkter på dagsordenen. Man har ingenting lært og ønsker ikke at lære noget. Hvad man tænker om de mest fundamentale spørgsmål, er kun en modesag. Om tyve år vender marxismen tilbage, alene af den grund, at man så igen vil trænge til afveksling. Ideologi er noget bras, så vi skifter blot, uden at tænke alt for meget. Statsministeren giver jo blot udtryk for det, som alle fornuftige mennesker i

Danmark mener i dag, men så sandelig ikke mente for tyve år siden, og heller ikke forsøger at få gjort til indsigt i stedet for mening.

Den intellektuelle træthed kan konstateres på mange områder, og den er for en stor del et internationalt fænomen. Matematikerne har opgivet den grundlagsforskning, der gik i dybden for en og to generationer siden. Man har ikke løst problemerne. Da man ikke kunne det, har man forladt dem. Og hvilken ætsende kritik foretog de logiske positivister ikke af moralens grundlag? Tænk på Ayers *Language, Truth and Logic*. Kritikken er ikke ordentlig tilbagevist. Man lader blot, som om den aldrig havde været fremført. Herhjemme har Alf Ross gennem en menneskealder arbejdet for en moral-og retsopfattelse, der var beslægtet med de logiske empiristers. Han har præget en generation af danske jurister dybt. Med de venstreorienteredes ideologikritik gjordes dog et forsøg på at kritisere slige synspunkter. I dag taler man rask væk om menneskerettigheder, som om en Alf Ross aldrig havde levet. Jeg er overbevist om, at hans analyser i det store og hele er urigtige. Men jeg finder det skammeligt, at man undlader at kritisere dem og blot går videre. Trods alt er han en af de skarpsindigste tænkere, vi har haft. Hvis vi ser på de mange ubesvarede spørgsmål, vi lader ligge i vort intellektuelle miljø, må vi sige, at den filosofiske situation i landet er jammerlig. For alle de berørte spørgsmål er i sidste instans af filosofisk natur og besvares kun gennem filosofisk analyse og kritik. Så melder der sig et spørgsmål om, hvem der har skylden. Det behøver ikke at være filosoferne, men kan jo eventuelt være det.

Hvis det er muligt at tale om en folkekarakter, eller hvis vi lidt mere forsigtigt blot taler om gennemgribende træk i et folks kulturelle historie, så kan vi ikke sige, at filosofien skulle være det danske folk fremmed. Men "den danske Tænkning har væsentligt været baaret af psykologisk og etisk Interesse, og der har atter og atter gjort sig en besindig Kritik gældende overfor Systemdannelserne", (Harald Høffding i *Danske Filosofer*). Dette er i god overensstemmelse med, hvad der efter F. Billeskov Jansen karakteriserer dansk kultur: Inderlighed og klarhed. Til illustration af sin tese anfører Billeskov Jansen blandt andre Holberg og Kierkegaard, begge filosoffer, begge fjender af systemdannelser. Måske har foreningen af inderlighed og klarhed tidligere været givet danskerne som en slags kulturelt naturtalent. I dag skal harmonien mellem disse to egenskaber tilegnes gennem bevidst intellektuel kamp. Og denne kamp er hård, for den skal føres mod den økonomiske livs enehærdømme, som politikerne forsøger at underkaste os, og den skal føres mod egen indre træghed, som det heller ikke er let at overvinde. Men

den skal føres, hvis filosofien igen skal få en berettiget plads i dansk kulturelt liv, svarende til den, som den trods alt engang har haft. En klar tænkning, som kan både gennemlyse og begrunde den følelse for det rette, som er af instruktiv art - det er, hvad både vi og filosofien har brug for.